

Віра Ковальчук

Педагогічна майстерність

*Методичні рекомендації
для самостійної роботи студентів*

Івано-Франківськ
2016

**Державний вищий навчальний заклад
“Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника”
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки імені Богдана Ступарика**

Віра Ковальчук

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів

Івано-Франківськ

2016р.

УДК: 371.134: 371.15: 94 (076)

ББК: Ч 42. 42 Я 73

О – 753

Друкується за рішенням вченої ради Педагогічного факультету ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (протокол № 3 від 28 жовтня 2016 року)

Дане видання рекомендується студентам при вивченні курсу “Педагогічна майстерність”, допоможе при підготовці до самостійних та практичних занять.

Рецензенти:

М.П. Оліяр, доктор педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки початкової освіти.

В.В.Стинська, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика.

Ковальчук В.

“Педагогічна майстерність”: Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів /авт.-упоряд.В.М. Ковальчук.– Івано-Франківськ. Вид. Прикарпат. нац. ун-ту ім.В.Стефаника,2016р. – 45с.

©Ковальчук В., 2016

©ДВНЗ «Прикарпатський національний університет» імені Василя Стефаника, 2016

Вступ

Освіта ХХІ століття - це освіта для людини, це розвивальна домінанта, виховання відповідальної особистості, здатної до самоосвіти й саморозвитку, яка вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання та вміння для творчого розв'язання проблем, яка прагне змінити на краще своє життя й життя країни.

Якщо педагог хоче завтра навчати краще, ніж сьогодні, то він має бути в постійному пошуку цікавих та ефективних педагогічних технологій, прийомів і методів, щоб учні не просто здобували певну кількість знань, а творчо виконували завдання, розвивали пізнавальну активність. Для цього викладач сам має бути творчою людиною, яка мислить не ординарно, сумлінно ставиться до своєї справи, ретельно виконує свої обов'язки, створює проблемно-пошукові ситуації, володіє артистизмом, умінням розвивати, стимулювати учнівську уяву, володіти педагогічним тактом.

Таким чином, процес формування особистості учня пов'язаний з усуненням складних суперечностей, що породжують численні конфлікти, тому в ході цього процесу виникає об'єктивна необхідність регулювати взаємовідносини учасників педагогічної діяльності. Так виникають вимоги педагогічної моралі, частина яких адресована вчителю, а частина - від імені вчительства суспільству, учнівському колективу та батьківській громадськості. Педагогічна етика ставить перед собою багато важливих задач, які впливають на формування особистості учнів, закладають ази порядності та життєвості. Вчитель має ставити до себе особливі вимоги і з великою самокритикою ставитись до себе. Адже саме поведінка педагога – вихователя являється прикладом для наслідування.

Робоча навчальна програма дисципліни «Педагогічна майстерність» передбачає вивчення теоретичних положень курсу, що мають практичну спрямованість і розглядаються через призму психологічних закономірностей розвитку особистості, вияву та аналізу педагогічних явищ, поведінки педагога і

студента; з'ясування сутності основних теоретичних положень курсу, розгляд, аналіз й оцінку педагогічних задач і педагогічних ситуацій у процесі взаємодії викладача та студентів під час занять; осмислення студентами власного життєвого досвіду, вироблення власних професійних уявлень та поглядів про педагогічну діяльність; творчий пошук майбутніми педагогами ефективних засобів, методів, прийомів опосередкованого впливу на особистість молодої людини.

Практично-семінарські заняття зорієнтовані на: формування у студентів основних педагогічних умінь; обговорення та аналіз студентами різноманітних педагогічних задач і ситуацій; виконання практичних, ситуаційних вправ, тестових завдань; організацію рольових навчальних ігор; вивчення студентами навчальної інформації, винесеної на самостійне опрацювання, підготовку ними творчих робіт, проектів, рефератів, фрагментів навчальних занять, що передбачають осмислення та застосування знань, аналіз педагогічних ситуацій; їхнє представлення та обговорення в групі; обговорення, рефлексію, осмислення студентами власного життєвого досвіду; вироблення власного бачення, власних поглядів стосовно педагогічної взаємодії з молодою людиною.

Загальна характеристика навчального курсу
Педагогічна майстерність
Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 1	Галузь знань 0401 – Природничі науки _____ (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки 6.040104 <u>бакалавр</u> (шифр і назва)		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): _____ <u>Географія</u> _____	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		4-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 81		7-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	Лекції	
		10	4 год.
		Практичні, семінарські	
		10	2 год.
		Лабораторні	
		—	— год.
		Самостійна робота	
		61	75 год.
Індивідуальні завдання: — год.			
Вид контролю: залік			

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 20/61

для заочної форми навчання – 6/75

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета: ознайомлення студентів з особливостями професійно-педагогічної діяльності вчителя географії; педагогічна підготовка фахівців освітньо кваліфікаційного рівня “бакалавр ” до педагогічної діяльності у середніх загальноосвітніх школах, а також до взаємодії з людьми у різноманітних установах, що має характер управлінської, організаторської та навчально-виховної діяльності фахівця.

Завдання: поглиблення уявлень студентів про навчально-виховний процес шляхом опертя на знання та творче використання ними основного курсу педагогіки, філософії як методологічної бази та психології як теоретичної основи; сприяння розвитку їхньої компетентності в організації педагогічної діяльності; вироблення у студентів адекватного розуміння сутності педагогічної діяльності як такої, організації взаємодії вчителя з учнями (викладача зі студентами), при якій всі учасники навчально-виховного процесу виступають рівноправними суб'єктами, партнерами; формування у студентів цілісної системи фахових знань, а також професійних умінь компетентної організації педагогічної взаємодії, спрямованої на розвиток особистості кожного учня; підготовка студентів до здійснення професійно-педагогічної діяльності в середніх загальноосвітніх школах, до взаємодії з людьми у різноманітних установах, що має характер управлінської, організаторської та навчально-виховної діяльності фахівця.

У результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати: сучасні філософські засади педагогічної діяльності; складові педагогічної майстерності викладача; базові ціннісні орієнтації педагога; особливості педагогічного спілкування; складові невербальної поведінки педагога; типи, структуру, динаміку конфліктів у педагогічних ситуаціях, шляхи їхнього розв'язання; культуру, техніку, риторичні аспекти педагогічного

мовлення; педагогічний такт та етику діяльності викладача; особливості педагогічного впливу на особистість, створення ситуації успіху; сучасні організаційні форми, методи, прийоми інтерактивного навчання, що використовуються у навчально-виховному процесі.

У процесі вивчення курсу студенти мають оволодіти **уміннями:** застосування методів науково-педагогічного дослідження; застосування невербального спілкування (жестикуляції, вияву міміки, вибору пози тощо), різноманітних методів і прийомів словесного впливу; аналізу педагогічних конфліктів, вибору ефективних шляхів їхнього розв'язання; застосування інтерактивних методів, форм організації навчально-пізнавальної діяльності учнів (“акваріуму”, “кола цікавих ідей”, комунікативної атаки, дискусії, діалогу, рольової гри і т. ін.).

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Педагог як суб'єкт навчально-виховного процесу. Педагогічна діяльність (сутність, структура, характеристика компонентів). Функції педагога. Педагогічні вміння вчителя. Головні професійні якості педагога. Суспільна значущість професії педагога. Рольовий репертуар учителя.

Тема 2. Педагогічна культура, професійна майстерність учителя географії. Поняття про педагогічну культуру вчителя, її головні складові. Педагогічна спрямованість як важлива умова входження у професійну педагогічну діяльність. Педагогічний досвід (професійна компетентність, психолого-педагогічна ерудиція) та педагогічні здібності як головні ознаки педагогічної культури викладача. Поняття про педагогічну майстерність, її складові компоненти. Головні критерії майстерності вчителя. Рівні оволодіння професійною педагогічною майстерністю. Роль педагогічної творчості та творчого мислення у становленні вчителя формуванні його педагогічної майстерності. Погляди на педагогічну майстерність у світовій педагогічній науці та практиці. Педагогічна майстерність та авторитет учителя.

Тема 3. Педагогічна техніка вчителя географії. Поняття про педагогічну техніку вчителя, її структура. Культура зовнішнього вигляду. Культура педагогічного спілкування. Лексичне багатство вчителя. Здатність педагога до саморегулювання. Використання прийомів саморегулювання. Шляхи вольового впливу на емоційну сферу особистості педагога, учня.

Тема 4. Педагогічне спілкування як взаємодія. Педагогічне спілкування (сутність, функції, особливості, принципи, критерії). Рівні й стилі педагогічного спілкування. Бар'єри в процесі спілкування вчителя з учнями та моделі його поведінки. Структура педагогічного спілкування. Техніка спілкування, комунікативні вміння педагога. Поняття про мову, мовлення, головні складові мовної системи. Різновиди педагогічного мовлення. Функції мовлення педагога. Техніка мовлення педагога. Слухання (рівні, стилі, бар'єри, принципи). Дикція як чіткість вимови, шляхи її поліпшення. Професійні особливості голосу педагога. Словесні дії педагога. Культура професійного мовлення вчителя географії.

Тема 5. Педагогічний такт та етика поведінки вчителя. Педагогічний такт учителя, його складові та умови вияву. Поняття про педагогічну етику. Педагогічна реакція на поведінку, вчинок учня. Методи, прийоми виховного впливу на поведінку учня, умови, технологія їхнього застосування. Особливості взаємодії педагога з батьками, дотримання педагогічного такту. Особливості взаємодії педагога з обдарованими учнями. Особливості взаємодії педагога з проблемними учнями. Педагогічний такт і толерантність учителя. Влада в педагогічній діяльності, авторитаризм, домінантність.

Тема 6. Шляхи підвищення педагогічної майстерності вчителя географії. Формування іміджу вчителя як запорука його успіху в майбутній педагогічній діяльності.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1.												
<i>Тема 1.</i> Педагог як суб'єкт навчально-виховного процесу. Педагогічна діяльність	14	2	2			10	4	2	2			
<i>Тема 2.</i> Педагогічна культура, професійна майстерність учителя географії.	14	2	2			10	15					15
<i>Тема 3.</i> Педагогічна техніка вчителя географії.	14	2	2			10	17	2				15
<i>Тема 4.</i> Педагогічне спілкування як взаємодія	14	2	2			10	15					15
<i>Тема 5.</i> Педагогічний такт та етика поведінки вчителя	14	2	2			10	15					15
<i>Тема 6.</i> Шляхи підвищення педагогічної	11			2		11	15					15

майстерності вчителя географії.												
<i>Разом</i>	81	10	10	61		61	81	4	2			75

Методичні вказівки для підготовки до практичних занять з навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність» для студентів денної та заочної форм навчання.

Важливою складовою університетської освіти є семінарські заняття – форма навчального заняття, при якій викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до котрих студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. Основне завдання семінарських занять з курсу "Педагогічна майстерність" полягає у обговоренні й засвоєнні закономірностей педагогічного спілкування, оволодінні культурою педагогічної взаємодії.

Під час підготовки до семінарських занять студенти повинні опанувати прийоми та методи самостійної роботи з педагогічною інформацією, засвоїти навички регуляції педагогічного процесу.

Готуючись до семінарського заняття, слід опрацювати монографічні дослідження та наукові статті (список літератури додається), скласти конспект опрацьованих джерел та тези відповідно до сформульованих проблем, докладний план виступу, а також контрольні запитання проблемного характеру для перевірки розуміння матеріалу семінарського заняття іншими студентами. У випадку неготовності або пропуску семінару (незалежно від причин) студент зобов'язаний самостійно опрацювати відповідну тему. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди, рецензування та обговорення рефератів, доповідей, передбачають дискусію з вузлових питань теми.

Тематика та зміст семінарських занять із курсу «Педагогічна майстерність»

Семінарське заняття №1

Тема. Педагог як суб'єкт навчально-виховного процесу

План

1. Педагогічна діяльність (суть, структура, характеристика).
2. Педагогічна взаємодія.
3. Сучасні вимоги до педагога.
4. Функції педагога. Рольовий репертуар учителя.
5. Основні професійні якості педагога.
6. Педагогічні вміння вчителя.

Основні поняття: педагогічна діяльність, педагогічна взаємодія, професійні якості, педагогічні вміння

Питання для обговорення

1. Які вимоги висуваються до мови і комунікативної поведінки вчителя.
2. В яких педагогічних ситуаціях й яким чином Ви будете використовувати переконування?
3. Які способи саморегуляції вчителів слід використовувати в педагогічній діяльності?

Рекомендована література

1. Галузинський В.М. Педагогіка: теорія та історія/В.М.Галузинський,М.Б.Євтух – К.: Вища школа, 1995. – 237с.
2. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 608 с.

3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. – К., 2001. – 656 с.
4. Педагогічна майстерність / За ред. І. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.

Семінарське заняття №2

Тема 2. Педагогічна культура учителя, його професійна майстерність.

План

1. Поняття про педагогічну культуру вчителя, її основні складові.
2. Педагогічний досвід та педагогічні здібності як головні ознаки педагогічної культури вчителя.
3. Професійна майстерність.

Основні поняття: педагогічна культура, педагогічний досвід, педагогічні здібності, професійна майстерність.

Питання для обговорення

1. Чи погоджуєтесь Ви з думкою, що спілкування, яке французький письменник Антуан де Сент Екзюпері вважав найбільшою розкішшю на Землі, є для педагога професійною необхідністю? Відповідь аргументуйте, розкривши сутність, функції, особливості, принципи та критерії педагогічного спілкування.
2. Аналіз реальної роботи різних учителів на уроках та в позаурочний час дає змогу виділити різні рівні спілкування, а також показує низку перешкод, що виникають в особистому контакті педагога з учнями. Невміння долати ці перешкоди, зазвичай, призводить до малоефективних моделей поведінки педагога. Вкажіть та коротко охарактеризуйте: рівні педагогічноспілкування, особливості (стили) комунікативного впливу педагога на учнів, бар'єри спілкування та моделі поведінки педагога. Яка з цих моделей, на Ваш погляд, є найпродуктивнішою?
3. Професійне педагогічне спілкування є складною системою, у структурі якого виділяють низку етапів. Які це етапи? Яких правил потрібно дотримуватись педагогу, щоб оптимізувати комунікативну взаємодію з учнями на кожному етапі.

Рекомендована література

1.Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: Навч. посібник. – К.,2005. – 336 с.

2.Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. – К., 2001. – 576 с.

3. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 608 с.

4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. – К., 2001. – 656 с.

5. Педагогічна майстерність / За ред. І. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.

Семінарське заняття №3

Тема. Педагогічна техніка вчителя

План

1.Поняття про педагогічну техніку вчителя, її структура.

2.Культура зовнішнього вигляду.

3. Культура педагогічного спілкування.

4. Лексичне багатство вчителя. Здатність педагога до саморегулювання.

5.Використання прийомів саморегулювання. Шляхи вольового впливу на емоційну сферу особистості педагога, учня.

6.Цільова установка вчителя на викладання дисциплін.

Основні поняття : педагогічна техніка, педагогічне спілкування, саморегулювання.

Питання для обговорення

1.Термін “педагогічна техніка” ввів А. Макаренко. Обґрунтуйте доцільність введення такого терміну.

2.Лексичне багатство вчителя знаходить свій вираз у культурі його мови.Чому?

3.Якою, на Ваш погляд, має бути цільова установка вчителя на викладання географії в загальноосвітній школі?

Рекомендована література

1. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: Навч. посібник. – К.,2005. – 336 с.

2. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. – К., 2001. – 576 с.
3. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 608 с.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. – К., 2001. – 656 с.
5. Педагогічна майстерність / За ред. І. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.

Семінарське заняття №4

Тема. Педагогічне спілкування як взаємодія

План

1. Сутність, функції, особливості, принципи, критерії педагогічного спілкування.
2. Рівні й стилі педагогічного спілкування.
3. Бар'єри в процесі спілкування педагога з учнями та моделі його поведінки.
4. Структура педагогічного спілкування.
5. Стилi педагогічного управління.
6. Техніка спілкування, комунікативні уміння педагога, правила педагогічного спілкування.

Основні поняття: педагогічне спілкування, техніка спілкування, комунікативні уміння.

Питання для обговорення

1. Як Ви гадаєте, яку роль у педагогічному процесі відіграють уміння вчителя, пов'язані зі здатністю до саморегулювання?
2. Якою, на Ваш погляд, має бути цільова установка вчителя на викладання географії в загальноосвітній школі?
3. Педагогічне спілкування має свою систему стилів. В Україні і за кордоном

існують різні підходи до типології стилів педагогічного спілкування. Що розуміють під поняттям “стиль спілкування”? Вкажіть основні стилі педагогічного спілкування відповідно до ознак, що покладені в основу різних класифікацій (наприклад, за В.А. Кан-Каликом, М. Таленом тощо) та коротко охарактеризуйте їх.

Рекомендована література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. – К., 2001. – 576 с.
2. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 608 с.
3. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. – К., 2001. – 656 с.
4. Педагогічна майстерність / За ред. І. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.

Семінарське заняття №5

Тема. Невербальна комунікація педагога

План

1. Поняття про засоби комунікації педагога.
2. Класифікація невербальних засобів комунікації педагога.
3. Міжособистісний простір у спілкуванні.
4. Пластична техніка (пантоміміка) особистості вчителя (емоційне забарвлення пластики, пози особистості).
5. Мімічна техніка (вираз обличчя, контакт очей). Мова жестів.
6. Зовнішній вигляд педагога (стриманість, охайність, естетична виразність, доцільність одягу).

Основні поняття: засоби комунікації, невербальні засоби комунікації, пластична техніка, мімічна техніка, мова жестів.

Питання для обговорення

1. Як Ви розумієте поняття “культура зовнішнього вигляду вчителя”? Які складові елементи інтегруються в це поняття?
2. Які уміння вказують на культуру педагогічного спілкування вчителя?
3. У взаємодії вчителя з учнями можна виділити декілька стилів педагогічного управління діяльністю вихованців. Які це стилі? У чому виявляються їхні особливості? Як Ви вважаєте, котрий з цих стилів педагогічного управління найбільш ефективно забезпечує реалізацію завдань освіти, навчання, виховання учнів, розвитку й формування їх особистості? Чому?

Рекомендована література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. – К., 2001. – 576 с.
2. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. – К. Вища шк., 1997.
3. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 608 с.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. – К., 2001. – 656 с.
5. Педагогічна майстерність / За ред. І. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.

Завдання для самостійної роботи з навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність» для студентів денної та заочної форми навчання та методичні рекомендації щодо їх виконання.

Самостійна робота є складовою підготовки протягом навчального семестру. Метою самостійного опрацювання навчального матеріалу є набуття навичок роботи з базовою і додатковою літературою, формування самостійного творчого мислення. Передбачаються наступні види роботи:

- вивчення кожної теми лекційного курсу за навчально-методичною літературою;
- написання рефератів;
- підготовка до практичних занять;
- підготовка до контрольних робіт;
- підготовка до заліку.

Тема 1. Основи фаху педагога (8 годин)

План

1. Самовиховання у професійному становленні педагога.
2. Досвід А.С. Макаренка в сучасних умовах.
3. В.А. Сухомлинський та його педагогічні погляди.
4. Дж. Дьюї – ідеолог "прагматизму" в педагогіці.

Рекомендована література:

1. Елканов С.Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя. – М., 1989.
2. Бандаревский В.А. Беседы о самовоспитании. – М., 1976.
3. Балабанович Е.З. А.С. Макаренко. Человек и воспитатель. – М., 1963
4. Педагогіка і психологія. – 1998 – № 2.
5. Тартаковский Б. Повесть об учителе Сухомлинском. – М., 1972.
6. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю // Избранные произведения. – Т. 2.
7. Макаренко А.С. О моем опыте // Педагогические сочинения. – Т. 4.
8. Малькова З.А. Дж. Дьюи // Педагогика 1995. – № 4.
9. Скрипник М.І. Уроки мислення Дж. Дьюї та В. Сухомлинського // Педагогіка і психологія. – 1998. – № 3.
10. Павлютенков Е.М. Профессиональное становление будущего учителя // Советская педагогика. – 1990. – № 11.
11. Кульневич С.В. Личностная ориентация методологической культуры учителя // Педагогика. – 1997. – № 5.
12. Тарасевич Н.Н. Обретение педагогического мастерства // Советская педагогика. – 1990. – № 11.

Тема 2. Гра в педагогічному процесі (7годин)

План

1. Гра в житті дитини та її функції.
2. Пізнавальна гра як засіб розвитку розумових здібностей.
3. Умови застосування і організації гри.
4. Роль вчителя в іграх, уміння та навички.

Рекомендована література:

1. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать. – М., 1985.
2. Амонашвили Ш.А. Здравствуйте, дети! – М., 1984.
3. Геллер Е.М. Игры на переменах для школьников 4-6-х классов. – М., 1985.
4. Минский Е.М. От игры к знаниям. – М., 1985.
5. Ми громадяни України. Методичний посібник з курсу громадянської освіти для 9 (10) класу загальноосвітніх навчальних закладів. – К., 2002.
6. Пометун О., Ремех Т., Гейко І. Практичне право: методичний посібник з курсу 8 (9) класу. – К., 2001.

Тема 3. Основи техніки саморегуляції педагога (8 годин)

План

1. Особливості сприйняття особистості вчителя учнями.
2. Поняття культури зовнішнього вигляду.
3. Характеристика компонентів зовнішнього обліку вчителя (осанка, хода, поза, жести, одяг).
4. Рекомендації щодо організації зовнішнього вигляду.

Рекомендована література:

1. Беляев Г.С., Лобзик В.С. Копылова И.А. Психологическая саморегуляция. – Л., 1983.

2. Водейко Ф.И., Мазо Г.Е. Как управлять собой. – Минск, 1983.
3. Леви В. Искусство властвовать собой. – М., 1977.
4. Чарный Б.М. Учитесь властвовать собой. – Пермь, 1984.
5. Шварц И.Е. Внушение в педагогическом процессе. – Пермь, 1971.
6. Рыданова О. О костюме учителя // Воспитание школьников. – 1973. – № 6.
7. Бодалев А.А. Личность и общение // Избранные труды. – М., 1983.
8. Ладыженская Т.А. Живое слово: Устная речь как средство и предмет обучения. – М., 1986.
9. Захарченко Е.Ю. Учитель глазами учащихся // Педагогика. – 1999. – № 1.

Тема 4. Основи техніки мовлення (7 годин)

План

1. Поняття про мову, мовлення, головні складові мовної системи.
2. Різновиди педагогічного мовлення.
3. Техніка мовлення та її значення в діяльності педагога.
4. Типи дихання.
5. Основні вади мовного дихання, їх причини.
6. Шляхи вдосконалення техніки мовлення.

Рекомендована література:

1. Василенко Ю.С. О голосе педагога // Советская педагогика. – 1972. – № 7.
2. Вербовая Н.П. и др. Искусство речи. – М., 1977.
3. Зарницкий Л.А., Тринос В.А., Тринос А.А. Практическая фониатрия. – К., 1984.
4. Рябченко А.Т. Берегите голос. – М., 1974.
5. Чихачев В.П. Техника речи пропагандиста. – М., 1981.

Тема 5. Дикція і виразність мови (8годин)

План

1. Дикція, її значення в педагогічній діяльності.
2. Будова мовного апарату.
3. Основні недоліки дикції педагога та шляхи їх усунення.
4. Виразність мови, її значення в навчально-виховній роботі.
5. Шляхи і способи розвитку навичок виразного мовлення.

Рекомендована література:

1. Вербовая Н.П. и др. Искусство речи. – М., 1977.
2. Никольская С.Т. Техника речи. – М., 1978.
3. Чихачев В.П. Культура и техника речи учителя // Учителю о педагогической технике. – М., 1987.
4. Найденов Б.С. Выразительность речи и чтения. – М., 1969.
5. Ножин Е.А. Мастерство устного выступления. – М., 1982.
6. Ладыженская Т.А. Живое слово: Устная речь как средство и предмет обучения. – М., 1986.

Тема 6. Культура спілкування вчителя і учнів (7 години)

План

1. Взаємини вчителя й учнів.
  2. Педагогічний такт, його функції й особливості.
  3. Роль уваги в процесі навчання (у діяльності вчителя та учнів), засоби активізації уваги.
  4. Увага як форма психічної діяльності людини (визначення, функції, види, основні властивості).
  5. Спостережливість та засоби її розвитку.
-
4. Особливості взаємодії педагога з батьками, дотримання педагогічного такту.
  5. Особливості взаємодії педагога з проблемними учнями.

Рекомендована література:

1. Синица И.Е. О такте и мастерстве. – К., 1976.
2. Сухомлинский В.А. Письмо о педагогической этике // Избранные произведения: В 5 т. – Т. 5.
3. Чернокозова В.Н., Чернокозов И.И. Этика учителя. – К., 1973.
4. Натадзе Р.Г. Воображение как фактор поведения // Хрестоматия по психологии. – М., 1987.
5. Общая психология. Учебник. – М., 1981, 1986 и др.
6. Крутецкий В.А. Психология. – М., 1980.
7. Пилиповский В.Я. Требования к личности учителя в условиях высокотехнологического общества // Педагогика. – 1997. – № 5.
8. Иващенко Ф.И. Особенности установления психологического контакта с учащимися // Педагогика. – 1999. – № 2.
9. Грибанова Г.В. Формирование взаимоотношений учителей и учащихся // Советская педагогика. – 1990. – № 12.
10. Ризз Г.И. Размышления о педагогической деятельности, культуре, мастерстве // Педагогика. – 1995. – № 4.

Тема 7. Новаторський досвід (8годин)

План

1. Цикл опанування новаторським досвідом: виявлення, наукова апробація, підготовка матеріалів, експериментальна перевірка, корекція, масове впровадження).
2. Дискусійні питання у новаторському досвіді В. Ф. Шаталова та Є. М. Ільїна.
3. Психологічні умови прояву та підтримки активності школярів.
4. Способи стимулювання пізнавальної діяльності учнів.

Рекомендована література:

1. Панфилова А.П. Деловая коммуникация в профессиональной деятельности. - СПб., 1999.

2. Мороз О.Г., Омеляненко В.Л. Перші кроки до майстерності. - К., 1992.
3. Учителю о педагогической технике. / Под ред. Л.И. Рувинского. - М., 1987.
4. Педагогічні технології: Навчальний посібник./ О.С. Падалка, А.М. Нісімчук, І.О. Смолюк, О.Г. Шпак. - К., 1995.
5. Хамблин Д. Формирование учебных навыков. - М.: Просвещение, 1986.
6. Ильин Е.Н. Рождение урока. – М., 1986.
7. Шаталов В.Ф. Педагогическая проза: Из опыта работы школ г. Донецка. – М., 1980.
8. Харламов И.Ф. Активизация учения школьников. – Минск, 1970.
9. Шамова Т.И. Активизация учения школьников. – М., 1982.

Тема 8. Переконування й логіка у діяльності вчителя (7 годин)

План

1. Переконування як засіб комунікативного впливу, загальні психолого-педагогічні вимоги до переконування.
2. Перебудова помилкових переконань учнів.
3. Логічні форми мислення: поняття, судження, умовиводи, докази.
4. Характеристика основних законів логіки.
5. Логічні помилки, їх причини, шляхи попередження.
6. Структура аргументації (доказу).

Рекомендована література:

1. Берков В.Ф. Логика вопросов в преподавании. – Минск, 1987.
2. Гетманова А.Д. Логика. – М., 1986.
3. Ивин А.А. Искусство правильно мыслить. – М., 1990.
4. Уемов А.И. Задачи и упражнения по логике. – М., 1961.

Тема 9. Навіювання і комунікативні здібності (8 годин)

План

1. Види навіювання, форми їх застосування у педагогічному процесі.
2. Педагогічна техніка різних видів навіювального впливу.

3. Порівняти стилі педагогічного спілкування за цілями, засобами досягнення цілей, результатам.
4. Прийоми педагогічної взаємодії.
5. Комунікативні здібності педагога та шляхи їх розвитку.
- 6.

Рекомендована література:

- Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: Підручник. – К., 2004. – 472 с.
2. Азаров Ю.П. Тайны педагогического мастерства: Учеб. пособие. – М., 2003. – 432 с.
  3. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: Навч. посібник. – К., 2005. – 336 с.
  4. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні Підручник. – К., 2004. – 383с.

Тема 10

. Конфлікти у педагогічних ситуаціях(8 годин).

1. Поняття про конфлікти у педагогічних ситуаціях, їхня типологія, причини.
2. Анатомія, структура, сфера, динаміка педагогічних конфліктів.
3. Способи поведінки педагога у конфліктних ситуаціях, шляхи розв'язання конфлікту.
4. Експертиза та передбачення педагогічних конфліктів.
5. Організація переговорів, медіації для розв'язання педагогічних конфліктів.
  - міні-доповідь;
  - участь в обговоренні міні-доповідей, дискусії;
  - виконання проектів;
  - моделювання конфліктної ситуації;

Рекомендована література:

1. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 608 с.

2. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. – К., 2001. – 656 с.
3. Педагогічна майстерність / За ред. І. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.
4. Педагогічні технології: Навчальний посібник./ О.С. Падалка, А.М. Нісімчук, І.О. Смолюк, О.Г. Шпак. - К., 1995.
5. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.Зязюна. – К., 2004. – 422 с.

Тема 11. Шляхи підвищення педагогічної майстерності (8 годин)

1. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності.
2. Використання передового педагогічного досвіду та впровадження досягнень педагогічної науки.
3. Підвищення кваліфікації вчителів та атестація педагогічних кадрів. Роль методичних об'єднань учителів.

Рекомендована література:

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник. – К., 2001. – 576 с.
2. Васянович Г.П. Педагогічна етика. – Львів, 2005. – 344 с.
3. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 608 с.
4. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. – К., 2001. – 656 с.
5. Педагогічна майстерність / За ред. І. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.
6. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.Зязюна. – К., 2004. – 422 с.

Тематика контрольних робіт для студентів заочної форми навчання

1. Педагогічна розповідь як фрагмент педагогічної діяльності.
2. Внутрішня техніка викладача. Майстерність у керуванні психічним самопочуттям.
3. Зовнішній вигляд викладача, основи мімічної і пантомімічної виразності.
4. Професійно-педагогічне спілкування, його сутність та структура.
5. Уява викладача як умова педагогічного прогнозування у спілкуванні.
6. Увага та спостережливість викладача.
7. Педагогічний такт як стратегія поведінки викладача.

8. Техніка переконуючого впливу в індивідуальній бесіді.
9. Прийоми педагогічної взаємодії.
10. Майстерність спілкування у процесі викладу нового матеріалу. Монолог та діалог у процесі бесіди.
11. Майстерність викладача в організації взаємодії між учнями під час групової роботи.
12. Взаємодія під час перевірки знань. Техніка активного слухання.
13. Творче самопочуття викладача під час викладання.
14. Філософські основи педагогічної етики.
15. Педагогічна майстерність і авторитет викладача.
16. Роль риторики в педагогічній майстерності.
17. Майстерність публічного виступу викладача.
18. Переконання та навіювання у педагогічному процесі.
19. Основи техніки мовлення: подих, голос, дикція.
20. Ораторська майстерність викладача.

Індивідуальні завдання

З метою поглиблення знань із дисципліни, прищеплення навичок самостійної роботи з літературою пропонується написання рефератів.

Рекомендації

щодо виконання реферативних робіт

Написання реферату займає важливе місце у процесі організації самостійних занять, також є засобом перевірки знань з дисципліни «Основи педагогічної майстерності та риторики».

Реферати стимулюють до більш глибокого вивчення предмета, розвивають вміння користуватися навчальною літературою, складати бібліографію.

Реферати виконуються на основі самостійного вивчення рекомендованої літератури, список якої не обмежує ініціативи студента і його можливостей в використанні більш широкого кола наукових досліджень. До літератури

відносяться: першоджерела; підручники і навчальні посібники; наукові дослідження (монографії, наукові статті та ін.)

Наведені у роботі цитати повинні мати посилання на джерело, де необхідно вказати прізвище, ім'я, по батькові, назву роботи, місто і рік видання.

Написання контрольної роботи слід починати з вибору теми. Після визначення мети роботи необхідно скласти план, який повинен мати конкретні питання. Зміст контрольної роботи обов'язково слід писати на початку роботи.

Реферати пишуться за складеним планом, який має структуру:

Зміст

Вступ. У вступі необхідно дати пояснення теми, показати її актуальність, сформулювати фундаментальну проблему, якій присвячена робота, мету та завдання дослідження, провести аналіз джерел і літератури. Обсяг – 1 – 2 стор.

Основна частина, що містить ті проблемні питання, що розкривають тему. В основній частині слід окреслити 2 – 3 питання, формулювання яких повинна відповідати змісту контрольної роботи. Рекомендовано поділити основний матеріал на розділи, які, в свою чергу, можна поділити на підрозділи. Пам'ятайте, що вони мають закінчуватися логічними висновками.

Закінчення. У закінченні необхідно зробити загальні висновки по змісту контрольної роботи. Обсяг 1 – 2 стор.

Список вивчених і використаних у роботі джерел та літератури подається в алфавітному порядку.

Контрольна робота з дисципліни

«Педагогічної майстерності»

Варіант № 1

Теоретичні питання

1. Розкрити поняття «педагогічна майстерність».
2. Охарактеризувати основні компоненти педагогічної майстерності.
3. Дати визначення «педагогічна техніка».

Тестові питання

1. Головними компонентами педагогічної майстерності є:

- а) «гуманістична спрямованість»;
- б) «професійна компетентність»;
- в) «здібності до педагогічної діяльності»;
- г) «педагогічне мовлення».

2. Визначення педагогічної майстерності, як «комплексу *властивостей особистості*, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності», можна знайти у:

- а) І.А. Зязюна;
- б) Н.В. Кузьміної;
- в) А.О. Остапенко;
- г) словнику термінології з педагогічної майстерності.

3. До структурних компонентів педагогічної майстерності належать:

- а) наявність педагогічного надзавдання;
- б) педагогічна спрямованість;
- в) володіння професійними знаннями й уміннями (навичками);
- г) володіння педагогічними засобами (методиками, технологією, технікою);
- д) відсутність інтуїції справедливого оцінювання.

4. До функціональних компонентів педагогічної майстерності належать:

- а) організаційні здібності педагога;
- б) конструктивні здібності педагога;
- в) комунікативні здібності педагога;
- г) інтуїція справедливого оцінювання;
- д) проєктувальні здібності педагога;
- е) оціночні здібності педагога.

Варіант № 2

Теоретичні питання

1. Опишіть основні етапи розвитку риторики як науки.
2. Охарактеризуйте ораторське мистецтво Риму (на прикладі життя Цицерона).
3. Дайте визначення терміна «культура мовлення».

Тестові питання

1. **Вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, прийом володіння собою (власним організмом, настроєм, мовленням, увагою і уявою) і впливу на інших (вербальними і невербальними засобами) — це:**

- А) педагогічна майстерність;
- Б) педагогічна техніка;
- В) професійна здатність;
- Г) професійна компетентність.

2. **До критеріїв майстерності педагога належать:**

- А) продуктивність;
- Б) діалогічність;
- В) оптимальність;
- Г) усі відповіді правильні.

3. **Педагогічне мовлення повинне відзначатися такими ознаками:**

- А) виразність;
- Б) правильність;
- В) чистота;
- Г) лаконізм;
- Д) штучність;
- Е) візуальність.

Варіант № 3

Тестові питання

1. **Вміння використовувати психофізичний апарат як інструмент виховного впливу, прийом володіння собою (власним організмом, настроєм, мовленням, увагою і уявою) і впливу на інших (вербальними і невербальними засобами) — це:**

- А) педагогічна майстерність;
- Б) педагогічна техніка;
- В) професійна здатність;

Г) професійна компетентність.

2. До критеріїв майстерності педагога належать:

А) продуктивність;

Б) діалогічність;

В) оптимальність;

Г) усі відповіді правильні.

3. Для елементарного рівня оволодіння педагогічною майстерністю характерні:

А) наявність у викладача лише окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями для виконання педагогічних дій, предметом викладання, проте через брак спрямованості на розвиток студента, техніки організації діалогу продуктивність його навчально-виховної діяльності низька;

Б) педагогічні дії викладача, що гуманістично зорієнтовані, відносини зі студентами і колегами розвиваються позитивно, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на занятті;

В) чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, самостійне планування та організація власної діяльності на тривалий час з основним завданням розвинути особистість студента;

Г) ініціативність викладача і творчий підхід до організації професійної діяльності, самостійне конструювання оригінальних педагогічних доцільних прийомів взаємодії, будуванні діяльності на основі рефлексивного аналізу.

4. Для базового рівня оволодіння педагогічною майстерністю характерні:

А) наявність у викладача лише окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями для виконання педагогічних дій, предметом викладання, проте через брак спрямованості на розвиток студента, техніки організації діалогу продуктивність його навчально-виховної діяльності низька;

Б) педагогічні дії викладача, що гуманістично зорієнтовані, відносини зі студентами і колегами розвиваються позитивно, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на занятті;

В) чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, самостійне планування і організація власної діяльності на тривалий час з основним завданням розвинути особистість студента;

Г) ініціативність викладача і творчий підхід до організації професійної діяльності, самостійне конструювання оригінальних педагогічних доцільних прийомів взаємодії, будувannya діяльності на основі рефлексивного аналізу.

5. Для досконалого рівня оволодіння педагогічною майстерністю характерні:

А) наявність у викладача лише окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями для виконання педагогічних дій, предметом викладання, проте через брак спрямованості на розвиток студента, техніки організації діалогу продуктивність його навчально-виховної діяльності низька;

Б) педагогічні дії викладача, що гуманістично зорієнтовані, відносини зі студентами і колегами розвиваються позитивно, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на занятті;

В) чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, самостійне планування і організація власної діяльності на тривалий час з основним завданням розвинути особистість студента;

Г) ініціативність викладача і творчий підхід до організації професійної діяльності, самостійне конструювання оригінальних педагогічних доцільних прийомів взаємодії, будувannya діяльності на основі рефлексивного аналізу.

6. Для творчого рівня оволодіння педагогічною майстерністю характерні:

А) наявність у викладача лише окремих якостей професійної діяльності, володіння знаннями для виконання педагогічних дій, предметом викладання, проте через брак спрямованості на розвиток студента, техніки організації діалогу продуктивність його навчально-виховної діяльності низька;

Б) педагогічні дії викладача, що гуманістично зорієнтовані, відносини зі студентами і колегами розвиваються позитивно, добре засвоєно предмет викладання, методично впевнено і самостійно організовано навчально-виховний процес на занятті;

В) чітка спрямованість дій викладача, їх висока якість, діалогічна взаємодія у спілкуванні, самостійне планування і організування власної діяльності на тривалий час з основним завданням розвинути особистість студента;

Г) ініціативність викладача і творчий підхід до організації професійної діяльності, самостійне конструювання оригінальних педагогічних доцільних прийомів взаємодії, будування діяльності на основі рефлексивного аналізу.

Творчі завдання

1. Розробіть пізнавальні ігри на уроках географії
2. Складіть програму професійного самовдосконалення на навчальний рік.
3. Спроектуйте засоби стимулювання пізнавальної активності в учнів 9-го класу загальноосвітньої школи.

Контрольні завдання

Варіант 1

1. Яким чином Ви будете використовувати систему Станіславського в педагогічних ситуаціях?
2. Які вимоги висуваються до мови і комунікативної поведінки вчителя.
3. Педагогічний такт учителя.
4. В яких педагогічних ситуаціях й яким чином Ви будете використовувати переконування?
5. Які функції виконує пізнавальна гра?
6. Які способи саморегуляції вчителів слід використовувати в педагогічній діяльності?
7. У яких випадках і як ви будете використовувати закони логіки?

Варіант 2

1. Які прийоми педагогічної техніки Ви будете використовувати в своїй діяльності?

2. Які психологічні умови слід створювати для прояву та підтримки активності школярів?
3. Охарактеризуйте стилі спілкування.
4. Які вимоги висуваються до організації зовнішнього вигляду вчителя?
5. Охарактеризуйте шляхи вдосконалення техніки мовлення.
6. Які умови слід забезпечувати для підтримання стійкої уваги учнів на уроці?
7. Якою повинна бути структура аргументації?

Варіант 3

1. Які ідеї А. С. Макаренка можна використати у сучасних умовах?
2. Сформулюйте визначення поняттю "культура зовнішнього вигляду".
3. Якими прийомами ви будете забезпечувати виразність мови?
4. Яким чином ви будете удосконалювати дикцію?
5. Охарактеризуйте прийоми розвитку уваги учнів.
6. Охарактеризуйте прийоми розвитку спостережливості в учнів.
7. Перелічіть прийоми, які ви будете використовувати для перебудови помилкових переконань учнів.

Варіант 4

1. Яким чином ви будете працювати над логічними помилками у розмірковуваннях учнів?
2. В яких випадках ви будете використовувати прийоми навіювального впливу?
3. Яким чином організуєте роботу над розвитком логічних форм мислення?
4. Дайте оцінку педагогічним поглядам В.А. Сухомлинського.
5. Які ідеї Дж. Дьюї можна використати в сучасних умовах?
6. Охарактеризуйте порядок апробації новаторського досвіду.
7. Охарактеризуйте особливості педагогічної діяльності та розтлумачте поняття "педагогічна ситуація" та "педагогічна задача".

Контроль рівня знань студентів щодо засвоєння ними тем з навчальної дисципліни «Педагогічна майстерність» здійснюється на підставі таких методів як: метод усного контролю – здійснюється шляхом індивідуального і фронтального опитування студентів; метод письмового контролю – здійснюється за допомогою самостійних робіт; метод тестового контролю – виконання спеціальних тестових завдань; метод самоконтролю та ін.

Питання до заліку з курсу «Педагогічна майстерність»

1. Педагогічна діяльність (сутність, структура, характеристика компонентів).
2. Функції педагога.
3. Педагогічні вміння вчителя географії.
4. Головні професійні якості педагога.
5. Сучасні вимоги до вчителя географії.
6. Суспільна значущість професії педагога.
7. Рольовий репертуар учителя.
8. Поняття про педагогічну культуру вчителя, її головні складові.
9. Головні ознаки педагогічної культури вчителя хімії.
10. Педагогічна спрямованість як важлива умова входження у професійну педагогічну діяльність.
11. Педагогічний досвід (професійна компетентність, психолого-педагогічна ерудиція).
12. Педагогічні здібності як головна ознака педагогічної культури хімії.
13. Поняття про педагогічну майстерність, її складові компоненти.
14. Гуманістична спрямованість учителя.
15. Професійна компетентність учителя.
16. Головні критерії майстерності вчителя.
17. Рівні оволодіння професійною педагогічною майстерністю.
18. Роль педагогічної творчості та творчого мислення у становленні вчителя хімії, формуванні його педагогічної майстерності.
19. Культура професійного мислення вчителя хімії як складова його

професійно-педагогічної культури.

20. Погляди на педагогічну майстерність у світовій педагогічній науці та практиці.

21. Педагогічна майстерність та авторитет учителя .

22. Поняття про педагогічну техніку вчителя, її структура.

23. Культура зовнішнього вигляду.

24. Культура педагогічного спілкування.

25. Лексичне багатство вчителя географії.

26. Здатність педагога до саморегулювання.

27. Використання прийомів саморегулювання.

28. Шляхи вольового впливу на емоційну сферу особистості педагога, учня.

29. Спільне і відмінне у театральному та педагогічному мистецтвах.

30. Цільова установка вчителя на викладання географії.

31. Педагогічне спілкування (сутність, функції, особливості, принципи, критерії).

32. Педагогічна взаємодія (сутність, механізми розгортання педагогічної взаємодії, види та рівні діяльності суб'єктів).

33. Рівні й стилі педагогічного спілкування.

34. Стилi педагогічного управління.

35. Бар'єри в процесі спілкування вчителя з учнями та шляхи їх подолання.

36. Моделі поведінки вчителя хімії у процесі педагогічного спілкування.

37. Структура педагогічного спілкування.

38. Техніка спілкування, комунікативні уміння вчителя.

39. Правила педагогічного спілкування вчителя хімії.

40. Поняття про засоби комунікації педагога.

41. Класифікація невербальних засобів комунікації педагога.

42. Міжособистісний простір у спілкуванні.

43. Пластична техніка (пантоміміка) особистості вчителя (емоційне забарвлення пластики, пози особистості).

44. Мімічна техніка (вираз обличчя, контакт очей).

45. Мова жестів.

46. Зовнішній вигляд педагога (стриманість, охайність, естетична виразність, доцільність одягу).
47. Поняття про мову, мовлення, головні складові мовної системи.
48. Різновиди педагогічного мовлення.
49. Функції мовлення педагога.
50. Техніка мовлення педагога.
51. Слухання (рівні, стилі, бар'єри, принципи).
52. Дикція як чіткість вимови, шляхи її поліпшення. Професійні особливості голосу педагога.
53. Словесні дії педагога.
54. Культура професійного мовлення вчителя.
55. Шляхи поліпшення його мовленнєвої культури.
56. Поняття про конфлікти у педагогічних ситуаціях, їхня типологія, причини.
57. Анатомія, структура, сфера, динаміка педагогічних конфліктів.
58. Способи поведінки педагога у конфліктних ситуаціях.
59. Організація переговорів, медіації для розв'язання педагогічних конфліктів.
60. Конфлікти у педагогічній взаємодії.
61. Експертиза та передбачення педагогічних конфліктів.
62. Шляхи розв'язання педагогічних конфліктів.
63. Педагогічний такт учителя, його складові та умови вияву.
64. Професійні якості вчителя хімії як вияв педагогічного такту.
65. Головні принципи педагогічного такту.
66. Поняття про педагогічну етику.
67. Функції педагогічної етики.
68. Категорії педагогічної етики.
69. Педагогічна реакція на поведінку, вчинок учня.
70. Методи, прийоми виховного впливу на поведінку учня, умови, технологія їхнього застосування.
71. Особливості взаємодії педагога з батьками, дотримання педагогічного такту.
72. Особливості взаємодії педагога з обдарованими учнями.

73. Особливості взаємодії вчителя з важковиховуваними і педагогічно занедбанними дітьми.
74. Особливості взаємодії педагога з дітьми, які мають особливі потреби.
75. Педагогічний такт і толерантність учителя.
76. Влада в педагогічній діяльності, авторитаризм, домінантність.
77. Імідж учителя (сутність, класифікація, структура, характеристика компонентів).
78. Я-концепція вчителя.
79. Формування іміджу вчителя хімії як запорука його успіху в майбутній педагогічній діяльності.
80. Інновації в освіті.
81. Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності.
82. Використання передового педагогічного досвіду та впровадження досягнень педагогічної науки.
83. Методична робота в школі.
84. Підвищення кваліфікації вчителів та атестація педагогічних кадрів.
85. Етапи, рівні особистісно-професійного розвитку вчителя.
86. Компоненти, критерії та показники особистісно-професійного розвитку вчителя.
87. Роль методичних об'єднань учителів (обласних, районних, міських тощо) у становленні молодого вчителя.
88. Розв'язування педагогічних задач.
89. Розв'язування проблемних педагогічних ситуацій.
90. Виконання завдань психолого-педагогічного діагностування.

Рекомендована література

Базова

1. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання. – Дніпропетровськ, 2004.
2. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Посібник. - К.: Академія, 2006.

3. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності. – Львів: Видав. центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. – 608 с.
4. Методичні поради до проведення практичних занять з основ педагогічної майстерності (майстерність педагогічного спілкування) / Упорядник Федорчук Е.І. – Кам'янець-Подільський: АБЕТКА, 2000.
5. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: Навч. посібник. – К., 2001. – 656 с.
6. Педагогічна майстерність / За ред. І. Зязюна. – К., 1997. – 349 с.
7. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І. Зязюна. – К., 2004. – 422 с. .
8. Педагогічна майстерність: Тексти / За заг. ред.. І.А. Зязюна. – Модуль І. – Ч.1. – Полтава, 2001.
9. Педагогічна майстерність: Тексти / За заг. ред.. І.А. Зязюна. – Модуль ІІ. – Ч.2. – Полтава, 2004.
10. Педагогічна майстерність: Тексти / За заг. ред.. І.А. Зязюна. – Модуль ІІІ. – Полтава, 2006.
11. Педагогічна майстерність: Підручник / За ред. І.А. Зязюна. - К.: Основа, 1997.
12. Словник термінології з педагогічної майстерності / За ред. Н.М. Тарасович – Полтава, 1995.
13. Ягупов В.В. Педагогіка: Посібник. – К., 2002. – 560 с..

Додаткова

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: Підручник. – К., 2004. – 472 с.
2. Азаров Ю.П. Тайны педагогического мастерства: Учеб. пособие. – М., 2003. – 432 с.
3. Бутенко Н.Ю. Комунікативна майстерність викладача: Навч. посібник. – К., 2005. – 336 с.
4. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні Підручник. – К., 2004. – 383с.
5. Бутенко Н.Ю., Приходько А.М., Федоренко Н.І. Комунікативні процеси у навчанні: Навч.-метод. посібник. – К., 2004. – 334 с.

6. Васянович Г.П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): Монографія. – Львів, 1997. – 163 с.
7. Васянович Г.П. Педагогічна етика. – Львів, 2005. – 344 с.
8. Ващенко Г.Г. Загальні методи навчання: Підр. для педагогів. – К., 1997. – 441с.
9. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. – К., 2006. – 276 с.
10. Гірник А., Бобрю А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. – К., 2003. – 172 с.
11. Гольдштейн А., Хомик В. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам / Пер. з англ. В. Хомика. – К., 2003. – 520 с.
12. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К., 1997. – 376 с.
13. Грабовська С., Равчина Т. Конфлікти без насильства. – Львів, 2001. – 276 с.
14. Добенько О.В., Бондаренко Є.А. Педагогічна техніка: Навч. посібник / За заг. ред. Л.М. Романишиної. – Тернопіль, 2000. – 132 с.
15. Дьяченко М., Кандыбович Л. Психологический словарь-справочник. – М.: АСТ, Минск, 2001. – 576 с.
16. Загальна психологія: Підручник / За ред. С.Д. Максименка. – К., 2000. – 543с.
17. Занина Л.В., Меньшикова Н.П. Основы педагогического мастерства. – Ростов н/Д., 2003. – 288 с.
18. Зязюн І.А., Сагач Г.М. Краса педагогічної дії. – К. Вища шк., 1997.
19. Карнеги Д. Как завоевать друзей и оказать влияние на людей: Сочинения. М., 2001. 720 с.
20. Ковальчук Л.О. Практикум з педагогіки: Навч. посібник. Львів, 2005. 253 с.
21. Ковальчук Л.О., Ковальчук О.Б. Системи освіти зарубіжних країн: Навч. посібник. – Львів, 2003. – 136 с.
22. Ковальчук О.Б. Діагностування результатів навчання: Навч. посібник. – Львів, 2004. – 153 с.
23. Козырев Г.И. Введение в конфликтологию. – М., 2001. – 176 с.

24. Коменский Я.А. Великая дидактика. Избр. пед. соч.: В 2 т. – М., 1982.
25. Кошманова Т., Брайс Л., Голм Г., Равчина Т. Педагогіка громадянського суспільства: Навч. посібник / За заг. ред. Т.С. Кошманової. – Львів, 2005. – 38с.
26. Кошманова Т.С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960 – 1998 рр.): Монографія. – Львів, 1999. – 488 с.
27. Кузьмінський А.І, Вовк Л.П., Омеляненко В.Л. Педагогіка: Практикум. – К., 2003. – 418 с.
28. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение: Учебник. – СПб., 2003. – 544 с.
29. Леві В. Нестандартна дитина. Переклад. з рос. К., – 1991. – 256 с.
30. Макаренко А.С. Деякі висновки з мого педагогічного досвіду. – Вибр. тв.: У 7 т. – К., 1954. – Т. 5.
31. Мокра І.Р., Шпирка З.М., Бодак О.І. Методичні вказівки до вивчення курсу “Методика викладання хімії”. Львів, 2002.
32. Огієнко І. Українська культура. – К., 1991. – 272 с.
33. Освітні технології: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. Пехоти О.М. К.,2001. – 255 с.
34. Пиз А. Язык телодвижений. – Санкт-Петербург, 2000. – 224 с.
35. Пометун О, Пироженко Л. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – К., 2003. – 192 с.
36. П’ятакова Г.П., Заячківська Н.М. Сучасні педагогічні технології та методика застосування їх у вищій школі. – Львів, 2003. – 55 с.
37. Сагач Г.М. Риторика: Навч. посібник. – К., 2000. – 568 с.
38. Семиченко В.А. Психологія педагогічної діяльності: Навч. посібник. – К., 2004. – 335 с.
39. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя. – К., 1981. – 319 с.
40. Сухомлинський В.О. Сто порад учителяві. – К., 1988.

12. Інформаційні ресурси

1. www.ikpp.npu.edu.ua
2. pidruchniki.ws
3. firstedu.com.ua

4. subject.com.ua

Зміст

Вступ.....	3
Загальна характеристика курсу «Педагогічна майстерність».....	6
Програма навчальної дисципліни	8
Структура навчальної дисципліни	11
Тематика та зміст семінарських занять.....	12
Завдання для самостійної роботи.....	18
Питання для підсумкового контролю знань.....	27
Рекомендована література.....	38

Навчальне видання

КОВАЛЬЧУК ВІРА МИКОЛАЇВНА

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ

Методичні рекомендації для самостійної роботи студентів

Підп. до друку 6.09.2016 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура “Times New Roman”.
Ум. друк. арк. 7,7. Тираж 100 пр.

Видавець
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1
Тел. 73-13-08. Е-mail: vdvcit@pu.if.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 2718 від 12.12.2006